

Bosna i Hercegovina Ekonomija i Evropske integracije

Svezak 8, broj 2 April 2005

Bilten EKONOMSKI

*Mi možemo ići naprijed!
Reforma može uroditi plodom.*

SADRŽAJ:

UVOD	
Ekonomska reforma	2
znači rast životnog standarda	
MAKROEKONOMSKI PREGLED	
Tranzicija	
je pitanje dugoročnih koristi	3
REGIONALNI RAZVOJI	
Sjeverozapad	5
Sjeveroistok	6
Jugoistok	7
Sarajevo	9
Centralni	9
FISKALNI SEKTOR	10
POLJOPRIVREDA	
Šumarstvo	11
Institucionalni kapaciteti	12
Veterinarstvo	12
Zdravlje bilja	12
& ispravnost hrane	
STATISTIKA	
Misija moguća?	13
KOMUNALNI SEKTOR	
Transport	13
EKONOMSKA TRANZICIJA	
Privatizacija	14
Poslovno okruženje	14
Trgovina	16
NAJNOVIJE EKONOMSKE INFORMACIJE ZA BIH	19

Ovaj Ekonomski bilten objavljen je u skladu sa ovlaštenjima lorda Paddy Ashdown-a, visokog predstavnika.
Glavni urednik: Patrice Dreiski, zamjenik visokog predstavnika i šef ekonomskog odjela, OHR;
Tehnički urednik: Almira Kulagić, ekonomsko odjeljenje, OHR;

Za pitanja i objašnjenja molimo kontaktirajte:
economic.newsletter@ohr.int

Ekonomska reforma znači rast životnog standarda

Bosna i Hercegovina počela je prelazak na tržišno demokratsku orijentaciju pod okolnostima koje ne obećavaju baš mnogo. Napredovala je sporo i na mahove; ljudi koji u njoj žive tek će moći uživati dobre strane prosperiteta.

To su činjenice, a kada govorimo o dinamici i ishodu ekonomske reforme moramo se suočiti sa tim činjenicama.

Predmet reforme je podići nivo životnog standarda-vrlo jednostavan. No do ispunjenja ovoga cilja još nije došlo, barem ne u značajnoj mjeri koja je i neophodna i moguća u BiH.

Željeni rezultati – iskorjenjivanje siromaštva, masovna ulaganja i otvaranja novih radnih mjesta – još nisu postignuti jer su godine propuštene u unutrašnjoj političkoj borbi, dok se većina građana i dalje bori sa svakodnevnim teškoćama. Isto tako, željeni rezultati nisu postignuti jer za tranziciju je potrebno vrijeme – BiH nije jedina zemlja u Jugoistočnoj Evropi gdje su se stvari najprije pogoršale, da bi se opet poboljšale.

Ono što nam mora biti vrlo, vrlo jasno jest da se stvari *moгу* poboljšati, brzo i značajno. Mi *možemo* ići naprijed. Reforma *može* uroditi plodom.

Pošto su mnogi temeljni gradivni blokovi već postavljeni na svoje mjesto, većina posla je već urađena u posljednjih nekoliko godina, sada se već mogu naplatiti dividendi. Samo ako organi vlasti budu do kraja dosljedni. *Donošenje* zakona ne mijenja živote – to se samo dešava ako se zakoni *provode*.

Sada postoji jasan i trajan konsenzus o podršci reformama potrebnih za integracije u EU i reforme iznešene u Razvojnoj strategiji BiH. Istovremeno, neke od reformi koje se sada provode, nakon duge i iscrpljujuće debate, daju opipljive rezultate – efikasno funkcionisanje Uprave za indirektno oporezivanje jedan je primjer.

Tako sada ulazimo na novi teritorij, gdje umjesto da jednostavno pozovemo ljude BiH da podrže reforme uz žrtve, možemo početi da ističemo praktične koristi koje reforma može donijeti; možemo se kretati uzlaznom trajektorijom, gdje politička i administrativna promjena donosi opipljiva poboljšanja životnog standarda.

Izveštaji u Biltenu od ovoga kvartala jasno pokazuju političke nedostatke, institucionalna ograničenja i teret prevelike birokratije koji leže između ljudi BiH i boljeg života.

Postoji jasna i jaka potreba da Vlada Bosne i Hercegovine uspostavi efikasne institucije koje su u stanju da uspostave bliže odnose sa Evropskom unijom. Da bi se to uradilo, složena, višeslojan način organizacije organa vlasti mora se racionalizovati. Bosna i Hercegovina sebi ne može dozvoliti dupliciranje funkcija- to previše košta i smanjuje efikasnost. Tri ministra finansija imenovala su radnu grupu koja će preporučiti načine na koje se mogu smanjiti troškovi i povećati efikasnost vlasti. Velika većina građana će pozdraviti ovu inicijativu.

Ja ću raditi sa organima vlasti da se obezbijedi da BiH stvarno krene naprijed i da reforme doista urode plodom.

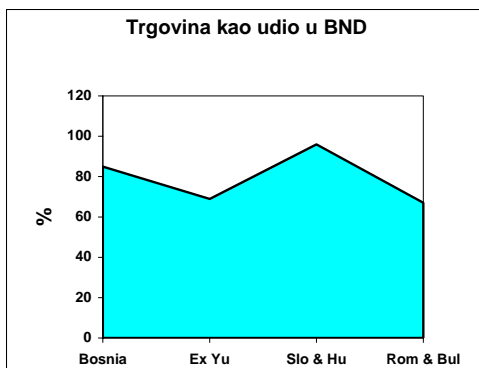
Ambasador Lawrence Butler, potpis.
Prvi zamjenik Visokog predstavnika

Tranzicija je pitanje dugoročnih koristi

Umor od reformi u BiH postaje skoro očit. Većina zemalja u tranziciji je povremeno osjetila taj zamor i BiH nije neuobičajen primjer, ali BiH sebi ne može dozvoliti da podlegne tom zamoru jer je svoju tranziciju otpočela kasnije od ostalih zemalja jugoistočne Evrope i i sa lošije polazna tačka u smislu ekonomskih aktivnosti i institucionalnog razvoja. Taj zamor dalje pogoršava činjenica da je tranzicija BiH povremeno zapinjala i u nekim prilikama bila potpuno zaustavljena. Taj sindrom stani-kreni odražava nedostatak političke motiviranosti i doveo je do gubitka zamaha u reformi čime se slabe pozicije. Kao što je to navedeno u Izvještaju o tranziciji Evropske banke za rekonstrukciju i razvoj: "Bosna i Hercegovina i Srbija i Crna Gora trebaju ubrzati reforme ako ne žele da još više zaostanu."¹

U nekim elementima, ekonomski pokazatelji u BiH se mogu porediti sa prosjekom drugih zemalja bivše Jugoslavije. Postoje čak i oblasti u kojima BiH postiže značajno bolje rezultate nego njeni susjedi. Ali postoje isto tako brojni slučajevi u kojima BiH postiže značajno lošije rezultate.

Ako pogledamo poređenja u donjoj tabeli (gdje se navode statistički podaci za Slovačku, Mađarsku, Rumuniju i Bugarsku kao i bivšu

¹ Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj, Izvještaj o tranziciji 2004

Jugoslaviju) vidimo da sve ove zemlje predstavljaju otvorene ekonomije u kojima trgovina predstavlja od 60 do 90 posto BND.

Pored toga, sve imaju značajne trenutne deficite. Glavna razlika među ovim ekonomijama su njihovi nivoi vanjske zaduženosti i direktnih stranih ulaganja. Ova poređenja prvenstveno ukazuju na to da BiH nije ni u kom slučaju izuzetak i da se privreda BiH može u velikoj mjeri porediti sa drugim privredama u tranziciji u regionu.

Iako ne postoji veza između reforme i ekonomskog razvoja ipak postoje suštinski dokazi koji pokazuju da stalna opredijeljenost reformi i čvrstom fiskalnom upravljanju dugoročno ima značajne koristi za privredu. Reforme u poslovnom okruženju i fiskalnim oblastima su posebno istaknute u BiH zbog koristi koje one mogu imati u smislu ekonomske tranzicije u cjelini te u ispunjavanju kriterija EU za integraciju. Konkretno, nedavno restrukturiranje fiskalnog sistema i cjelokupni neprestani naponi lokalnih stručnjaka da identifiraju kratkoročne i srednjoročne opcije za smanjenje troškova vlasti će donijeti pozitivne rezultate. Pravila koja se odnose na fiskalnu izbalansiranost, javne troškove i nivo dugovanja su često ključni faktor u ispunjavanju očekivanja ulagača i stvaranju pozitivnih obrazaca ulaganja. Stoga, ako zahtevi javnog sektora i pravila postanu predvidiviji smanjiće se mogućnosti za makroekonomsku nesigurnost. Mala preduzeća i oni koji su se nedavno pojavili na tržištu kao i strani ulagači su posebno osjetljivi na makroekonomsku nesigurnost. Zbog toga reforme koje su već pokrenute kako bi BiH dobila sigurnije makroekonomsko uporište će vjerovatno imati veći uticaj u narednim godinama nego što se to čini u ovom trenutku.

Reforme poslovnog okruženja, na primjer, obuhvataju nove zakone o stečaju i likvidaciji i nove zakone o osiguranju. Pošto pravila koja definiraju postupak stečaja i likvidacije predstavljaju više od običnog otpisa ili otplate poslovnog duga, reforma u ovoj oblasti će pomoći preraspodjeli sredstava iz manje

efikasnih u efikasnija preduzeća osiguravajući da se ta sredstva koriste produktivnije za dobrobit čitave privrede.

Što je efikasnije i transparentnije poslovno okruženje u zemlji to privlači više ulaganja, što je konkurentnije, to više preduzetnici počinju da uživaju koristi od jeftinog kredita. Jedna značajna prednost koja proističe iz poboljšanja poslovnog okruženja u BiH može biti davanje novog zamaha uzdrmanom procesu privatizacije.

Dok je sektor bankarstva u BiH stabilan i dobro razvijen dotle se sektor osiguranja čini potpuno suprotnim. Nedavno usvojeni zakonski propisi u oblasti osiguranju su izrađeni sa namjerom da osnaže harmonizaciju, reguliranje i kapitalizaciju tržišta. Slabosti u svakoj od ove tri oblasti doprinijeli su slabom tržištu osiguranja u BiH do sada – što ima veliki negativni uticaj na ekonomiju u cijelosti zbog velikih kapitalnih iznosa koji su angažirani na ovom tržištu i zbog značaja tržišta na širok krug drugih ekonomskih aktivnosti. Kako ekonomije rastu raste i značaj rješavanja pitanja rizika; ako sektor osiguranja ne posjeduje dovoljno kapitala, ako je raspršen i relativno korumpiran – kao u BiH – onda cjelokupna ekonomija trpi, direktno i indirektno. S druge strane, animiran sektor osiguranja će pomoći razvoju tržišta kapitala te povećati javne uštede i ulaganja privatnog sektora. Potrebno je uraditi mnogo posla u BiH prije no što sektor osiguranja dobije uporište na nivou onog koje ima sektor bankarstva, ali važno je da su postavljeni temelji.

31 Poglavlja Acquis Communautaire

Slobodno kretanje robe	Statistike	Zaštita potrošača i zdravstvena zaštita
Slobodno kretanje ljudi	Socijalna politika i zapošljavanje	Pravda i unutrašnji poslovi
Slobodno kretanje usluga	Energija	Carinska unija
Slobodno kretanje kapitala	Industrijska strategija	Vanjski odnosi
Privredno pravo	Mala i srednja preduzeća	Zajednička vanjska i

		sigurnosna politika
Staregija konkurentnosti	Nauka i istraživanja	Finansijska kontrola
Poljoprivreda	Obrazovanje i obuka	Budžet
Ribogojilišta	IT i telekomi	Institucije
Politika transporta	Strategija kulture i audiovizuelne umjetnosti	Razno
Oporezivanje	Regionalna politika	
Ekonomska i monetarna unija	Okoliš	

Naravno, pored koristi za pojedine sektore ekonomije reforme do sada preduzete u BiH takođe imaju cilj da harmoniziraju poslovno okruženje i komercijalni pravni okvir sa zahtjevima Acquis Communautaire Evropske unije. Posebno, njihov cilj je da ispune ekonomske kriterije sadržane u šestnaest tački Studije izvodljivosti Evropske komisije. Već pogled na neka poglavlja Acquis Communautaire je dovoljan da se u taj kontekst postave nedavni napori da se uspostavi Konkurentsko vijeće, uvede PDV, i uspostavi pouzdana struktura prezentiranja statističkih podataka. Ove mjere se mogu posmatrati u kontekstu aktivnosti BiH da svoju ekonomiju uskladi sa zahtjevima EU. Međutim treba naglasiti da usvajanje pravila i propisa sadržanih u Acquis nije kraj samo po sebi – ove mjere imaju za cilj da privuku ulaganja, otvore nova radna mjesta i poboljšaju standard života. Kako elementi Acquis budu sistematično uspostavljeni tokom procesa pristupanja praktične dobrobiti ovih mjera će se početi osjećati.

Prije otpočinjanja pregovora o pristupanju BiH mora zadovoljiti tri osnovna kriterija:

- Mora postati stabilna demokratska zemlja u kojoj se poštuju ljudska prava, vladavina zakona i zaštita manjinskih naroda;
- Mora imati funkcionalnu tržišnu ekonomiju; te

- Mora usvojiti zajednička pravila, standarde i politike koje čine pravo EU.

Usvajanje pravila i propisa sadržanih u Acquis će predstavljati jasan faktor u odlučivanju o tome da li BiH ostvaruje ova tri cilja. Nakon zaključivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju proces integracije će biti dug i težak – biće potrebna ustrajna i nepresušna politička volja da se insistira na uvođenju i implementaciji opsežnih reformi.

Pristupanje EU je već postalo središnja osa reformskih programa u BiH i taj uticaj se počinje osjećati. Budući razgovori o pristupanju će dati inicijativu vlastima u BiH da konsolidiraju otpočete reforme i osiguraju da se one implementiraju u potpunosti i na pravi način. U momentu kada proces pristupanja dostigne tačku sa koje nema povratka politička stabilnost i ekonomski zamah u zemlji će biti osnaženi. To bi moralo uticati na ublažavanje procjene rizika koji BiH predstavlja što bi zauzvrat moglo rezultirati u brojnim beneficijama, počevši od jeftinijih avionskih karata do jeftinijih zajmova i više stranih ulaganja. Iako je sposobnost BiH da privuče strana ulaganja bila slaba do sada u momentu kada dođe na tačku gdje reforme postaju nepovratne BiH bi trebala preći ključni prag u svom razvoju.

Ulazak u EU neće BiH učiniti bogatom preko noći. Obavještajna jedinica Economist je izračunala da ako bi 15 zemalja koje su bile članice EU prije 2004. godine održale ekonomski razvoj od dva posto godišnje, a zemlje koje se pridruže 2004. godine i 2007. godine (uključujući Bugarsku i Rumuniju) imale ekonomski rast od četiri posto godišnje, novim članicama bi u prosjeku trebalo više od 50 godina da dostignu nivoo ranijih članica. Ako bi nove članice postigle ekonomski razvoj od samo tri posto trebalo bi im 90 godina da dostignu nivo ostalih. Economist je takođe uočio da ako bi rast bilo koje od novih članica zaostao, "[ta] zemlja bi bila pod teretom pravila i troškova kluba namijenjenog bogatim ljudima dok bi njen prihod po osobi ostao daleko ispod prosjeka i možda se čak smanjio u

relativnom smislu."² Ako razmotrimo veličinu godišnjeg BND u BiH po osobi (oko US\$ 2,000), kao i nedavnu stopu godišnjeg rasta, postaje jasno da BiH mora imati brži rast ili će to trajati duži vremenski period nego kod njenih susjeda u srednjoj i istočnoj Evropi prije no što počne dostizati prosjek bogatstva u EU.

Ali ovo je uzlazna krivulja – u smislu poslovnog okruženja, ulaganja u zemlju, obima i vrijednosti trgovine (najvažnije od svega) standarda života. Integracija u EU predstavlja uzorak dalekosežnih reformi koje će donijeti sistematične koristi ako se održi brzina i bude postojala politička volja da se krene naprijed sa, u početku teškim ali dugoročno gledano, korisnim promjenama.

Vrijeme potrebno novim članicama Da dostignu prihod 15 zemalja		
Zemlje	Prosjek rasta god. BND Po osobi %	Godine da se dostigne
Bugarska	3.8	63
Češka Republika	3.7	39
Estonija	4.8	31
Mađarska	4.0	34
Latvija	3.9	58
Litvanija	3.8	53
Poljska	3.8	59
Rumunija	3.8	80
Slovačka	4.0	38
Slovenija	3.2	31
Prosjek	3.8	56
Kipar	3.4	21
Malta	4.1	29

* Dostizanje EU prosjeka po osobi znači dostići EU 15 BND po osobi uz rast od 2% godišnje
Izvor: ELU - Uvećana Evropa: shvatanje uticaja-

REGIONALNI RAZVOJ

Sjeverozapad

ARDA SZ razvoj

Projekat EU RED i Agencija za regionalni razvoj sjeverozapad (ARDA) organizovali su konferenciju "Otvoreni dan" za ovaj region u Banjaluci 22 marta 2005 godine da bi zainteresovane obavijestili o trećem pozivu

² Citati i tabelle: "Pregled povećanja broja članova EU" *The Economist*, 2004

EURED-a za podnošenje prijedloga projekata koji treba da budu finansirani na osnovu granta od 3 miliona eura (EU CARDS 2002/EU RED programska podrška za regionalni privredni razvoj u BiH). Finansiranje EU RED-a koncentriše se na razvoj poslovne infrastrukture za podršku malih i srednjih preduzeća i razvoj turističke djelatnosti. Projekti vezani za razvoj poslovne infrastrukture orijentisani su ka privlačenju direktnih stranih ulaganja, smanjenju nezaposlenosti, podršci izvozu te poboljšanju i primjeni nauke, tehnologije i inovacija u poslovanju. Projekti vezani za razvoj turizma orijentisani su na poboljšanje kvaliteta usluga i turističkog tržišta kao cjeline, i povećanje broja turističkih destinacija. Maksimalni iznos granta za jedan projekat iznosi 200,000 EUR. Podnešeni prijedlozi projekata moraju biti u skladu sa strategijom razvoja Sjeveroistoka Bosne i Hercegovine. Rok za podnošenje prijedloga je 17 maj 2005 godine.

Više detalja o konkurisanju za ovaj paket na adresi <http://www.delbih.cec.eu.int/>.

Vitaminka, Banja Luka

Vitaminka je osnovana 1947 godine kao mala radionica, koja se kasnije razvila u jednu od najpoznatijih proizvođača i prerađivača voća i povrća u bivšoj Jugoslaviji. Asortiman pokriva sve vrste proizvoda od voća i povrća uključujući marmeladu, ajvar, ukiseljeno povrće i sokove. Voće uključujući i jagodičasto koje se proizvodi u banjalučkoj regiji uvijek je uživalo ugledu regiji i van nje po svom visokom kvalitetu i karakterističnoj aromi. Upotreba umjetnih gnojiva u regiji je ispod nivoa uobičajenog u Zapadnoj Evropi i drugim krajevima.

Vitaminka je prodana švajcarskoj firmi "Kreis Industriehandel Basel" u januaru 2002 godine (KM 250,000 u gotovini, plus ulaganja u vrijednosti od KM 10 miliona). Značajno je istaći da je novi vlasnik ispoštovao sve obaveze iz ugovora o privatizaciji.

2005 godine Vitaminka planira da poveća proizvodnju sa 10,500 tona na 15,000 tona, pri čemu bi se otkupilo 6,800 tona voća i povrća, uglavnom od domaćih proizvođača. Prije rata,

Vitaminka je dostigla nivo proizvodnje od 24,000 tona. Proizvodi se izvoze u susjedne zemlje (Hrvatska i Srbija), kao i zemlje EU. Više o Vitaminki na adresi <http://www.vitaminka-kreis.com/>.

Golden Metro, Banja Luka – Ugovor o licenciranju potpisan sa Kolinskom iz Slovenije

Golden Metro, Banja Luka osnovan je 1994 godine. Firma proizvodi plastične boce i pića. Trenutno upošljava 68 ljudi. Nedavno je uvela međunarodnu priznati ISO 9001:2000 i HACCAP - standarde kvaliteta. Golden Metro izvozi više od 50% proizvodnje u Hrvatsku, Srbiju, Sloveniju i Švedsku.

Ugovor o licenciranju sklopljen je sa Kolinskom u vrijednosti od 4 miliona Eura 25 februara 2005 godine, a planira se proizvodnja i punjenje boca u količini od 10 miliona litara, što bi trebalo otpočeti u martu. Očekuje se da bi ukupan promet mogao dostići iznos između 7 do 10 miliona eura.

Sjeveroistok

U toku prva tri mjeseca, NERDA je svoje aktivnosti koncentrisala na pripremu trećeg poziva za podnošenje zahtjeva za dodjelu sredstava EU RED-a. U tu svrhu, EU RED i NERDA izvršili su prezentaciju uslova podnošenja zahtjeva u Tuzli i Modriči. NERDA je izvršila i prezentaciju strategije razvoja sjeveroistoka i dala pregled svojih aktivnosti Opštini Bijeljina, gdje su opštinski organi vlasti izrazili interes za buduću saradnju i iskazali podršku projektima vezanim za regionalni razvoj i aktivnosti.

NERDA je bila i domaćin delegacije češke vlade; među mogućim projektima o kojima se razgovaralo je i transfer certifikacionih tehnika na regiju sjeveroistok i BiH.

30 marta 2005 godine, NERDA je održala seminar za potencijalne učesnike u opštinskim tenderima a vezano za pravila javnih nabavki i procedure podnošenja zahtjeva.

Trenutno, članovi NERDA-e rade na dinamičnom planu formulisanja regionalne strategije za naredne tri godine.

Kada su u pitanju ulaganja, "Strolit" fabrika za obradu metala iz Odžaka, privatizovana u februaru 2005 od strane EMPK iz Slovenije, predstavlja primjer koji obećava. EMPK je odlučio da uspostavi modernu proizvodnju u Odžaku. Ugovorom se predviđaju ulaganja u iznosu od 4.45 miliona KM u periodu od tri godine. U prvoj godini to će najvjerovatnije za rezultat imati 100 novih radnih mjesta, 100 novih radnih mjesta u drugoj godini, a namjera je da se ovaj nivo zapošljavanja održi.

Vlada FBiH odobrila je širenje Slobodne zone Visoko. Poticaj za ovu ekspanziju dala je firma Prevent, koja treba da pokrene dva izvezna orijentisana pogona, čija je namjera upošljavanje 230 radnika.

3 februara 2005 godine, the Turkish Hayat Holding, Kastamonu Entegre, ostvario je zajednička ulaganja sa Natronom iz Maglaja. Turski partner će uložiti 14 miliona KM. Očekuje se da će iz ovog projekta na početku biti otvoreno 760 radnih mjesta, dok će u naredne dvije godine biti uposleno još 150 radnika. Potrebno je uložiti 21 miliona Eura u modernizaciju proizvodne opreme.

U skladu sa dogovorom sa Opštinom Srebrenica, slovenačka firma CIMOS pokrenuće izgradnju fabrike za izradu rezervnih dijelova za automobile u Potočarima. Radovi počinju u aprilu, a fabrika bi trebalo da otpočne sa radom u maju.

Iako ovi pozitivni primjeri pokazuju da nedavno izvršene ekonomske reforme u BiH počinju da daju konkretne rezultate, potencijalni investitori još uvijek moraju da se izlažu pravnoj nesigurnosti, enormnim dugovima u preduzećima te sporij i bezgranično složenoj birokratiji.

Mnoge firme u BiH mogle bi biti konkurentne i profitabilne, ali im treba kredibilan investitor koji će omogućiti pristup regionalnom i globalnom tržištu. Međutim, investitori oklijevaju zbog nagomilanih dugovanja preduzeća. Klasičan primjer je Fabrika Sode Lukavac, koja je od

enormnog značaja za razvoj rudarstva i hemijske industrije u tuzlanskom kantonu. Uprkos stvarnom interesovanju stranih investitora za ovu firmu, nagomilani dugovi prepreka su sklapanje ugovora o ulaganju. Organi vlasti BiH tek treba da formulišu sistematski pristup ovome problemu.

Jasno je i da mnoge firme u državnom vlasništvu gomilaju dugovanja koja će spriječiti svaka ulaganja u takva preduzeća u budućnosti. Nedosljedna primjena Zakona o stečaju natjeraće takve firme na likvidaciju, nakon čega će izgubiti svaku mogućnost za prestrukturisanje.

Iskustvo firme UNICO Filteri iz Tešnja predstavlja udžbenički primjer štete koju mogu nanijeti birokratske barijere i neadekvatna primjena procedura. Kada je potencijalni ulagač nastojao da kupi UNICO Filteri i pojača promet, upetljao se u sudske postupke prouzrokovane nedostacima u tenderskom postupku.

Napredak u borbi protiv nezakonite i neograničene sječe šuma ne može se postići sve dok se pitanje nadležnosti nad upravljanjem i eksploatacijom šuma ne riješi. Konkretni primjeri su Krivaja Zavidovići and Stupčanica iz Olova, Nažalost, niti uprava ofih firmi a ni vlasti kantona broj četiri nisu poduzeli potrebne korake za provedbu Zakona o šumama Federacije Bosne i Hercegovine.

Poslovanje u BiH zahtijeva proaktivne, efikasne i odgovorne organe vlasti koje imaju hrabrosti da se drže reformi i u svim fazama pokreću, usvajaju i provode te reforme.

Jugoistok

Razvoj turizma, stimulisanje razvoja preduzetničke infrastrukture, poticanje izvoza, smanjenje nezaposlenosti, privlačenje stranih direktnih ulaganja i pojednostavljenje procedura za registrovanje preduzeća predstavljaju glavne ideje kako iskoristiti 3 miliona € pomoći EU RED-a predviđene za regionalne ekonomske razvojne projekte u BiH. Poziv za Prijedloge kojim se traže potencijalni projekti koji bi bili finansirani objavljen je 17. februara sa rokom od tri mjeseca

za prijem aplikacija i maksimalnim iznosom potpore od 200,000 € po projektu.

U februaru je potpisan i Memorandum o razumijevanju između Italijanske Regije Toskana, Italijanske nevladine organizacije UCODEP i REDAH-a koji reguliše modalitete zajedničkog promovisanja REDAH-ovih projekata i inicijativa kao i provođenje ekonomskih razvojnih projekata koji su od zajedničkog interesa. Program, koji trenutno Regija Toskana implementira, potiče lokalne vlasti da postanu pokretačka snaga ekonomskog razvoja u namjeri da pridonese stvaranju stabilnog socijalnog razvitka. Lokalni partneri u ovom Programu su Hercegovačko-Neretvanski Kanton, Grad Mostar i općine Livno, Trebinje i Nevesinje. U okviru ovog Programa, svaki od partnera će dobiti iznos od 80,000 € za provođenje projekata koji se kreću od onih vezanih za razvoj turizma (Mostar), promovisanja Parka prirode Hutovo Blato (HNK), izgradnje regionalnog odlagališta za otpad (Trebinje) i obnove sistema otpadnih voda (Livno) do onih vezanih za poboljšanje kvaliteta vodovodnog sistema (Nevesinje). Memorandum o razumijevanju će biti na snazi do jula 2006. kada će Program biti zatvoren.

Okrugli sto na temu međugranične saradnje u oblasti turizma, organiziran od kancelarije East-West Institute iz Dubrovnika održan je u Tivtu, Crna Gora, 25. februara 2005. Prisustvovali su učesnici iz Dubrovnika, Kotora, Herceg-Novog, Trebinja, Mostara (REDAH) i Sarajeva (USAID). Učesnici su istakli potrebu za saradnjom, podvlačeći međusobnu važnost Dubrovnika i Crne Gore i dodavši da su jednodnevna putovanja iz Dubrovnika u Hercegovinu, Mostar i nazad tradicionalno predstavljala dio turističke ponude Dubrovnika i trebaju biti uključena i u buduće ponude. Ovaj okrugli sto imao je dvostruku namjeru: da osigura direktne sastanke između turističkih stručnjaka iz trougla Dubrovnik-Trebinje-Tivat i da pomogne da se obnove odgovarajuće veze između glavnih regionalnih gradskih centara Trebinja, Herceg Novog, Mostara i Dubrovnika. Ovaj i slični događaji trebaju služiti kao korisno sredstvo u prevazilaženju nesporazuma iz prošlosti kao i u uspostavljanju novih osnova za dijalog, što će biti od koristi stanovnicima trougla koji čine područje

Dubrovnika i zapadna i istočna Hercegovine. U svakom slučaju, bolja regionalna saradnja jedan je od osnovnih principa promovisanih od i unutar Evropske Unije.

Sa ciljem smanjenja stope nezaposlenosti u regiji i unapređenja razvoja sektora srednjih i malih preduzeća u martu je organiziran petodnevna obuka pod nazivom "Započni svoj vlastiti biznis", sponzorirana od Federalnog ministarstva za razvoj, preduzetništvo i obrt. Obuku, koja je bila besplatna za učesnike, održalo je Udruženje preduzetnika i servis centar LINK. Okupljeni učesnici su trenutno nezaposleni, studenti i mladi preduzetnici iz regije Hercegovine kojima su ponuđene osnovne informacije vezane za biznis planove, registraciju preduzeća, tržište, poreznu politiku i druge elemente važne za uspješno vođenje preduzeća. LINK je takođe implementirao još jedan pilot projekat u sektoru srednjih i malih preduzeća – Kreditnu garancijsku šemu. Sa početnim fondom u iznosu od 600,000 KM, ovaj projekat je dosad podržao 34 preduzeća, stvorio 48 novih radnih mjesta i pomogao da se zadrže 102 već postojeća. Udruženje trenutno traži nove partnere za finansijsku podršku kako bi se povećao Kreditni fond.

Preduzeće *Violeta*, proizvođač sanitarnog materijala iz Gruda, u februaru je potpisalo ekskluzivni trogodišnji ugovor sa Iranskim preduzećem *Hidrophil Zanjan* o plasiranju pet proizvoda iz linije "vlažnih maramica" na Iransko tržište. Sličan ugovor je sklopljen i sa preduzećem iz Jordana, dok su pregovori vezani za tržište Saudijske Arabije još u toku. Osim u zemlje nastale iz bivše Jugoslavije, *Violeta* već izvozi svoje proizvode u Švicarsku, Njemačku, Švedsku i Libiju. U isto vrijeme, preduzeće planira da pokrene novu proizvodnu liniju za proizvodnju pelena, što bi trebalo da stvori 35 novih radnih mjesta.

U prošloj godini, Tvornica alata Trebinje izvezla je robe u vrijednosti 22 miliona KM i tako postala četvrti najveći izvoznik u RS. Preduzeće planira u slijedećoj godini povećati vrijednost svog izvoza na 25 miliona KM. Nedavno je preduzeće uložilo 250,000 € u nabavku moderne mehanizacije. To predstavlja prvo ozbiljnije ulaganje u

modernizaciju opreme u posljednjih 16 godina. Privatizacija ovog preduzeća kasni već najmanje četiri godine. U junu prošle godine, Vlada RS je usvojila akcioni plan za reorganizaciju i privatizaciju Tvornice alata. Taj plan predviđa da se osnuje nova holding kompanija nakon preregistracije Tvornice alata kao dioničarskog društva i preregistracije podjedinica kao zasebnih dioničarskih društava. Vlada RS je zadužila Agenciju za privatizaciju RS da, u saradnji sa vodstvom Tvornice alata, pripremi Skupštine dioničara za novo-registrovana preduzeća. Većina aktivnosti potrebnih za sazivanje ovih Skupština već je završena i očekuju se slijedeći koraci. Po završetku ovog procesa, biće objavljen poziv za privatizaciju.

Pod sponzorstvom Predsjedništva BiH, USAID-a i Austrijskog ambasadora u BiH, Udruženje vinara Hercegovine je organiziralo *Noć hercegovačkih vina* kako bi predstavilo mogućnosti u proizvodnji vina, posebno tradiciju i važnost ove proizvodnje za područje cijele Hercegovine, gdje se i nalazi 98 posto svih vinograda BiH. Iako je ovaj sektor počeo da se oporavlja, Udruženje vinara smatra da je potrebna jača podrška od odgovarajućih vlasti da bi se postigao predratni nivo proizvodnje i pripremio ovaj sektor za EU integraciju.

Sarajevski region

Od sedmog februara Sarajevska regionalna razvojna agencija SERDA nalazi se u novim prostorijama na adresi Ul. Hamdije Čemerlića 2/11. Na istoj lokaciji sa radom je počeo i SERDA-in Poslovni inkubator koji korisnicima pruža: iznajmljuje prostorije za smještaj novih biznisa po razumnim cijenama upotrebu resursa i usluga uključujući, konsalting, pravnu pomoć, računovodstvo i različite edukativne programe. Prostor Poslovnog inkubatora površine cca. 2.000 m², kao i 30 parking mjesta, stavljen je na raspolaganje poduzetnicima putem javnog poziva koji je raspisan početkom ove godine. Izbor prvih korisnika inkubatorskog prostora obavljen je tokom marta i oko 62 % od ukupnog kapaciteta je iskorišteno.

U Sektoru za poslovni razvoj još uvijek je aktuelno prikupljanje i obrada aplikacija farmera

na osnovu kojih će partnerska banka u ovom projektu dodjeljivati kredite. Portfolio menadžeri SERDA-e su od početka godine bili prisutni na više skupova edukativnog sadržaja poput Treninga „Project cycle management“; Seminara o integriranim projektima povratka u BiH, čiji je organizator SERDA-ina partnerska agencija ASB e.V. Germany.

EU RED-ovi eksperti za industrijske zone iz Irske, g. Tom Kelliher i g. Caimin Jones su zajedno sa portfolio menadžericom Sektora za razvoj komercijalne infrastrukture obišli desetak lokacija potencijalnih industrijskih zona u regionu. EU RED-ovi konsultanti su članovima Skupštine i Nadzornog odbora SERDA-e te brojnim gostima 23. marta održali prezentaciju „Predfiziibiliti studija i preliminarni prijedlozi za razvoj industrijskih zona u sarajevskoj regiji.

Operativni plan i finansijski plan SERDA-e za 2005. godinu usvojeni su na 10. sjednici Skupštine, koja je održana 23. marta 2005.g. Na istoj sjednici donesena je odluka o pristupanju općina Olovo i Vareš u članstvo SERDA-e., tako da broj osnivača SERDA-e povećan na 24.

Na poziv Conseil Regional d Auvergne, Union Europeenne en Auvergne, direktor Sarajevske regionalne razvojne agencije SERDA boravio je od 28.marta do 01.aprila u francuskoj pokrajini Overnj (Auvergne). Svrha posjete bila je međusobno upoznavanje SERDA-e sa Regionalnom razvojnom agencijom regije Overnj i uspostavljanje moguće saradnje dviju regija.

Centralna regija

Regionalna agencij za razvoj centralne Bosne (REZ) koncentriše se na dvije oblasti: obradu drveta i metala.

Preko 10 preduzeća iz sektora obrade drveta predstavljaju odlično polazište za izradu regionalne strategije razvoja obrade drveta. Od februara 2005 godine predstavnici obrazovnih i naučnih institucija, ministarstava, privrednih komora, strukovnih udruženja i ostalih institucija, direktno ili indirektno povezanih sa sektorom,

rade na izradi regionalne strategije, a u saradnji sa USAID-om.

Problemi sa kojima se suočavaju proizvođači utvrđeni su i prioriteta uspostavljeni. U narednih nekoliko mjeseci, biće pripremljena rješenja vezano za bolji pristup kapitalu, primjeni novih tehnologija, razvoju kvalitetnih obrazovnih sistema, obrazovanju osoblja i razvoju tržišnih kapaciteta u sektoru obrade drveta.

Osim toga organizuju se posjete sajmovima za obradu drveta proizvođačima, u jednom od najznačajnijih klastera ovoga tipa u Italiji.

Što se tiče sektora metala, REZ je obezbijedio pregled preduslova za uspostavljanje klastera za obradu metala u regiji. Ovaj pregled finansiralo je Federalno ministarstvo za razvoj poduzetništva i zanatstva. U prvoj fazi ovoga projekta svi potrebni podaci o obradi metala o regionu su prikupljeni. Postoji 160 firmi koje se bave obradom metala u regiji.

FISKALNI SEKTOR

Predstojeći fiskalni izazovi

Složen sistem organa vlasti u Bosni i Hercegovini predstavlja izazov za one koji su nadležni za javno finansiranje. U toku nedavno održanih konsultacija između organa vlasti Bosne i Hercegovine i MMF-a, MMF je preporučio mjere za jačanje fiskalne koordinacije između državne i dviju entitetskih vlada kako bi se BiH omogućilo da preuzme puni fiskalni suverenitet.

Zahtjevi prema javnim budžetima su sve veći u vrijeme kada troškovi vlade već konzumiraju polovinu nacionalnih prihoda. Državne institucije moraju se stvarati i širiti da bi BiH omogućile da pregovara i provodi Ugovor o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom. Postoje infrastrukturne potrebe za koje su potrebna javna ulaganja. Troškovi koji se odnose na isplatu domaćih potraživanja nastalih u toku rata i stara devizna štednja, ogromni su. Iz svih ovih razloga, BiH hitno mora naći načina da značajno smanji

troškove organa vlasti, a poveća efikasnost njihovih usluga.

Da bi se povećala međuresorna fiskalna koordinacija i bavilo ovim pitanjima, ministri finansija na nivou države, Republike Srpske i Federacije BiH oformili su 11. februara Radnu grupu za fiskalnu održivost. Oformljeno je tijelo koje se sastoji od predstavnika vlasti i akademski obrazovanih stručnjaka koji treba da daju savjete o načinima na koje se može postići ekonomičnije trošenje na svim nivoima, a istovremeno povećala efikasnost.

Najhitniji zadatak za Radnu grupu za fiskalnu održivost je bavljenje problemom državnih plata i naknada. Kao što je dogovoreno sa MMF-om, prosječni paket naknada za 2005 godinu mora se brzo smanjiti za 10 posto, kako bi se ostalo u granicama državnog budžeta. Osim toga, plate se razlikuju u velikoj mjeri među pojedinim državnim agencijama i u prosjeku su mnogo više od plata na ostalim nivoima organa vlasti. Plate uposlenika u institucijama BiH trebalo bi da budu mnogo fleksibilnije i primjenjuju se na sličan način u svim državnim institucijama i ministarstvima. Podgrupa na ekspertskom nivou trenutno vrši analizu personalnih troškova svih korisnika državnog budžeta i radi na nacrtu novog državnog zakona o platama zasnovanom na modernim principima koji se mogu primijeniti i pri izradi zakona kojima se uređuju plate na nižim nivoima vlasti.

U narednih nekoliko mjeseci, radna grupa za fiskalnu održivost planira da utvrdi čitav niz opcija za smanjenje troškova zasnovanih na analizama, u cilju optimalne raspodjele funkcija i pripadajućih prihoda. Cilj radne grupe je da do septembra pripremi preporuke na osnovu kojih ministri finansija mogu postupiti ove godine i koje se mogu upotrijebiti u pripremi održivih budžeta na državnom i entitetskim nivoima za 2006 godinu i naredne godine.

Šumarstvo

Nedavno obavljen pregled finansijskih izvještaja o poslovanju Srpskih šuma još je jednom potvrdio da se radi o lošem upravljanju i potencijalnim kriminalnim radnjama. Sudski organi republike Srpske istražuju potencijalne kriminalne radnje, a Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu zajedno sa Šumama Republike Srpske (novo ime Srpskih šuma) počeli su da poboljšavaju upravljačku strukturu samog preduzeća. Do koje su mjere ozbiljni u tom nastojanju preostaje da se vidi.

Međutim, jasno je da sistematski pristup uspostavljanju održivog upravljanja šumama treba inaogurirati.

Još prije dvije godine grupa akademski obrazovanih stručnjaka iz područja šumarstva u BiH počela je da radi na pripremi rješenja. U kontekstu druge faze Buldožera ideja o održivom šumarstvu je napredovala (po prvi put u BiH) Uz podršku OHR-a sačinjen je nacrt prijedloga zasnovan na ovoj ideji koja potiče od mjerodavnih strukovnih udruga i predate Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa u martu 2005 godine.

Ključni problem sastoji se u tome da značajne količine drveta odlaze iz BiH bez dalje obrade koja bi tome drvetu povećala vrijednost. Hitan je izazov zadržati vrijednost ovoga resursa u BiH. Odnosno, u kontekstu izvoza, vratiti vrijednost ovome resursu u BiH.

Logički temelj se sastoji u sljedećem: Glavni akteri u sječi drveta su šumska gazdinstva u državnoj svojini. Ponašaju se monopolistički i uopšte gledano nedostaje im transparentnost u radu. Šumska gazdinstva su dobro organizovana i umrežena, za razliku od sektora za obradu drveta, koji je slab i dezorijentisan. Šumska gazdinstva diktiraju cijene i kontrolišu potrošačku bazu. U nedostatku i površnog nadzora, imaju slobodu djelovanja prema prilikama. Ako se

krivica za nelegalnu sječu može pripisati bilo kome akteru u sektoru onda su to šumska gazdinstva u javnoj svojini. Nezakonite pilane bi polako nestajale kada ih šumska gazdinstva ne bi u kontinuitetu snabdijevala pošto su u nedostatku gotovine. Iako ona vrše kontrolu protoka proizvoda, šumska gazdinstva u javnoj svojini ne povlače odgovornost za to "ko kupuje proizvod ili šta sa njim radi".

Nacrt ovoga zakona predstavlja nastojanje da se dostigne mehanika svakodnevnog poslovnog funkcionisanja šumskih gazdinstava u javnoj svojini i obezbijedi da ona počnu funkcionisati na osnovu prihvaćene poslovne prakse. Sama preduzeća lobiraju da se zakon primjenjuje na osnovu samokontrole na osnovu činjenice da se od vlade koja do sada nije uspjela da uredi sektor šumarstva ne može očekivati da "radi sve". Nisu sva šumska gazdinstva u javnoj svojini korumpirana, ali nivo korumpiranosti u ovoj branši je endemska pojava, tako da samokontrola ne bi funkcionisala.

Promjena upravljanja i preokret u strategiji u sektoru šumarstva prijeko su potrebni. Danas, strani kupci su veoma zainteresovani za bosansko drvo, ali nisu zainteresovani za obradu drveta u Bosni. Jedna od strategija je obuzdati moć svih aktera u sektoru tako da mogu početi štiti svoje dugoročne interese osiguravajući da se sve transakcije zasnivaju na održivom upravljanju šumarstvom. Nacrt zakona osigurava ovoj branši instrument za ovu potrebu.

Zakon se bavi i ekonomski i ekološki neodrživom situacijom u kojoj oni koji se bave nezakonitom sječom stižu brzo dobit dok šumske rezerve u zemlji postaju sve manje i hiljade kvalifikovanih radnika ostaje bez posla. Postaviće i pravni okvir na osnovu koga će drvna industrija u Bosni i Hercegovini moći opstati na zdravim osnovama dugoročno gledano a obezbijediće se i održiva eksploatacija ograničenih prirodnih resursa. Donošenje i provedba ovoga zakona su stoga ključni za budućnost sektora i privredu Bosne i Hercegovine u cjelini.

Institucionalni kapaciteti

Sektoralni pregled EK preporučio je korake koje treba poduzeti za uspostavljanje funkcionalnog pravnog i institucionalnog okvira. Unatoč jasnim preporukama i podršci različitih članova Vijeća ministara, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je, međutim, iznijela na Parlament Federacije Bosne i Hercegovine Zakon o poljoprivredi bez konsultacija sa državnim nivoom.

Ova inicijativa promovisanja entitetskog zakonodavstva ne samo da nije u skladu sa nedavno objavljenim preporukama EK već onemogućava i implementaciju miliona eura tehničke pomoći EK namijenjene jačanju administracije u poljoprivredi na državnom nivou.

Osim toga je i suprotna interesima zainteresovanih strana u sektoru poljoprivrede. Poljoprivredni proizvođači u BiH i agroprerađivačka industrija već neko vrijeme lobiraju uspostavljanje državnog ministarstva za poljoprivredu kao institucije koje sa sobom može donijeti pozitivne promjene u poljoprivrednoj trgovini i politici prihoda u korist poljoprivrednih proizvođača.

Nakon što su ambasador EU i Visoki predstavnik uputili pismo Parlamentu Federacije ta inicijativa je zaustavljena i sada se nadamo da će vlade FBiH i RS početi lobiranje poljoprivredne reforme na koordinirani način na svim nivoima vlasti. Osnivanje radne grupe kojom predsjedava Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa biće naredni pozitivan korak u tome smjeru.

Veterinarstvo

Četiri mjeseca nakon osnivanja Državne veterinarske granične inspekcije ova je služba na putu da postane efikasno organizovana i opremljena. Uz podršku Partner for Development, američke nevladine organizacije, Državni ured za veterinarstvo otpočeo je process jačanja kapaciteta na veterinarskim graničnim prelazima. Ovaj i slični projekti u sektoru veterinarstva poboljšavaju nivo usluga i uvode evropske standarde u BiH.

Međutim, Državna granična veterinarska inspekcija samo je jedan aspekt složenog sistema veterinarstva, za čiju pouzdanost EU iskazuje veliko interesovanje.

Sistem za nadzor zdravlja životinja pokriva nekoliko funkcija i ne može funkcionisati na pravi način ukoliko su te funkcije neefikasne. U konačnoj instance efikasnost cijelog sistema ovisi o stepenu saradnje među raznim nivoima javne uprave. Ova saradnja uključuje elemente kao, prikupljanje, zajedničko korištenje i regovanje na informacije. Trenutno, saradnja je na različitim nivoima u entitetima, kantonima i opštinama te državnom nivou.

Zaštita zdravlja bilja i ispravnost hrane

Od novembra 2004 godine Vijeće ministara odlaže postavljanje upravljačkog osoblja u Agenciji za zaštitu zdravlja bilja Bosne i Hercegovine, dok radna mjesta za Agenciju za ispravnost hrane Bosne i Hercegovine još nisu ni raspisana konkursom.

Agenciji za ispravnost hrane i Agenciji za fitosanitarna pitanja dodijeljena su sredstva za posljednji kvartal 2004 godine i za 2005 godinu, ali nisu iskorištena pošto ta tijela nisu bila uspostavljena.

Jasno je da BH može učiniti dalji napredak prema Evropi samo onda ako ministarstva provedu zakone i odluke koje su donijela.

Problemi vezani za zakonodavni i institucionalni okvir i politiku olakšica naglašeni su na okruglom stolu čiji je domaćin bilo udruženje proizvođača prehrambenih proizvoda BiH i USAID LAMP (Projekat koji povezuje poljoprivredne proizvođače i tržišta). Problemi vezani za krijumčarenje sjemena i sadnica, neusklađenost politika subvencija, nedostatak institucija za certifikaciju i kontrolu uvoza, utvrđeni su kao glavne zapreke ove branše i kao najveća opasnost za zdravlje potrošača. Konkretni problem prerađivačkih firmi je pristup domaćim distributivnim tržišnim lancima.

Kao zaključak na okruglom stolu još je jednom utvrđeno da osnivanje Ministarstva poljoprivrede BiH predstavlja visok prioritet.

STATISTIKA

Misija moguća?

Obezbjedivanje pouzdane statistike jedan je od 16 preuslova za pregovore o Ugovoru o stabilizaciji i pridruživanju iz Studije izvodljivosti EK. Imajući ovu činjenicu na umu, pažnju treba usmjeriti na provedbu Zakona o statistici Bosne i Hercegovine, sa ciljem stvaranja funkcionalnog statističkog sistema u kome su jasne odgovornosti i efikasni mehanizmi za koordinaciju.

Središnji problem je i dalje obezbjeđivanje statističkih podataka na državnom nivou. Neki važni makroekonomski pokazatelji još uvijek nedostaju (indeks potrošačkih cijena, indeks proizvođačkih cijena), industrijska statistika (indeks fizičkog obima proizvodnje), statistika nacionalnih računa (kalkulacija BNP na bazi potrošnje, nivo sive ekonomije).

Statistički sistem Bosne i Hercegovine sastoji se od jedne Državne agencije oformljene 1998 godine (BHAS: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, sa područnim odjeljenjem u Brčkom) i dva entitetska zavoda (RSIS- Zavoda za statistiku Republike Srpske i FBHOS: Zavoda za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine).

Koordinacija i usklađenost u radu među akterima u području statistike i dalje su problematični. Nivo prikupljene statistike u BiH pod uticajem je kako statističkih tako i nestatističkih faktora (uglavnom političkih) koji pod trenutnim okolnostima sprečavaju veći napredak u ovom domenu. Među negativne faktore spada i složena organizacija države, različiti nivoi prikupljanja statističkih podataka (država & entiteti) sa različitim izvorima finansiranja statističkih aktivnosti i često neadekvatnim vanjskim izvorima podataka, stalni problem vezan za izvore statistike na raspolaganju (koji se uglavnom nalaze u entitetskim zavodima za statistiku), i činjenica da CBBH nije zvanično uključena u statistički sistem Bosne i Hercegovine.

U ovom trenutku od ključnog je značaja postići sporazum oko jasne procedure subordinacije entitetskih zavoda za statistiku Agenciji za statistiku Bosne i Hercegovine, uspostaviti adekvatan izvor finansiranja statističkih aktivnosti na državnom nivou i poboljšati kapacitet Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine tako da može vršiti uspješnu koordinaciju svih aktivnosti vezanih za proizvodnju statističkih podataka na državnom nivou. Pitanje subordinacije entitetskih zavoda za statistiku kao i pitanje finansiranja statistike na državnom nivou trebalo bi da djelimično bude riješeno kroz pripremu Memoranduma o stvaranju jedinstvenog statističkog sistema BiH (početni dokument bi trebalo da pripremi ZSRB) i zvaničnog statističkog plana (koji treba da izradi BHAS). Pitanje popune osobljem BHAS zahtijevaće dosta vremena. U svjetlu ograničenih statističkih resursa u Bosni i Hercegovini, angažovanje resursa entitetskih zavoda u proizvodnji statistike na državnom nivou moglo bi kratkoročno gledano biti najbolje rješenje.

Očigledno je da nedostatak pouzdane statistike ima negativan uticaj na kvalitet ekonomskog planiranja u zemlji. Nije lako razmišljati o ulaganju u zemlju u kojoj niko ne zna koliko u toj zemlji ima stanovnika, kolika je stopa inflacije, i kolika je radna snaga. Međutim, usavršavanje statističkog sistema Bosne i Hercegovine je kontinuiran je proces. Za sada, nosioci nacionalnog statističkog sistema treba da se koncentrišu na uspostavljanje jedinstvenog sistema koji će proizvesti pouzdanu statistiku i za domaće i za strane korisnike.

KOMUNALNI SEKTOR

Transport

U jesen 2003 godine osnovana je radna grupa sa zadatkom da pripremi Zakon o željeznicama Bosne i Hercegovine. Nakon pozitivnog početka naišli su problemi, koji su prijetili da čitav projekat dovedu u pitanje.

Zakon o željeznicama dio je šireg procesa transformacije željezničkog sektora u Bosni i

Hercegovini. Za Bosnu i Hercegovinu oporavak ovoga sektora je od izuzetnog značaja imajući na umu privredni potencijal zemlje. Predratna privreda u velikoj je mjeri ovisila o teškoj i ekstraktivnoj industriji. 1990 godine uglj, koks, i željezna ruda u Bosni i Hercegovini prevoženi su željeznicom. 2003 godine ukupan teret iznosio je 5.9 miliona tona. 1990 godine radilo se o 25,900 miliona tona – drugim riječima došlo je do smanjenja obima prevoza tereta za gotovo 80 posto. Međutim nakon privatizacije Željezare Zenica i za nju vezanih rudnika i koksare, procjenjuje se da će za narednih nekoliko godina za Zenicu biti potrebno željeznicom prevesti oko 6.2 miliona tona roba.

Oporavak željezničkog sektora i teške industrije (o kojoj ovisi čitavi gradovi i zajednice u nekim dijelovima zemlje) u značajnoj su mjeri međusobno povezani. Uspjeh će ovisiti o mogućnosti željezničkog sektora da se transformiše u davaoca transportnih usluga po prihvatljivim cijenama koji će reagovati prema potražnji, obiti rijentisan ka poslovanju sa dobitkom i stvarati mogućnosti da teška industrija bude u stanju privući dovoljno svježeg ulagačkog kapitala. Stoga EBRD i EIB planiraju da ulože između €120 miliona i €160 miliona u ovaj sektor počevši od ove godine, ukoliko se ispune određeni uslovi. Ključni uslov je donošenje Zakona o željeznicama, kao i napredak u daljim fazama procesa reforme.

Iako se u zakonu ne prave kompromisi u odnosu na preovlađujuće evropske standarde, u toku procesa izrade postalo je očigledno da ako se želi da zakon u potpunosti funkcioniše i bude prihvatljiv u ustavnom smislu, prvobitni međuentitetski sporazum o željezničkom saobraćaju (potpisan 1998 u okviru Aneksa 9 Dejtonskog mirovnog sporazuma) moraće se revidirati. Tako će sam zakon uređivati željeznički sektor, dodjelu licence i poštovanje zakona i propisa, dok se za međuentitetski ugovor predviđa da će uređivati aspekte poput upravljanja infrastrukturom. Tako je Zakon o željeznicama prva faza kao dug proces; druga faza predstavlja revidirani međuentitetski sporazum, a treća utvrđivanje sveobuhvatne strukture za finansiranje željeznica. Naravno, ove faze neće ići linearnom progresijom pošto će

svaka imati vlastiti život, iako su sve te faze međusobno povezane u značajnoj mjeri.

EKONOMSKA TRANZICIJA

Privatizacija

Nedavni događaji na području privatizacije daju razloga za oprezan optimizam. Vlade u oba entiteta izgleda da su shvatile dobre i korisne strane privatizacije. Potencijalni uspjesi uključuju privatizaciju Jelšingrada iz Banjaluke, koji je privukao slovenački Livar, vodeći na tržištu ovoga domena, dok je privatizacija Energopetrola Sarajevo dostigla finalnu fazu. Energoinvest, Agrokomerc i KTK u FBH i Banjalučka pivara samo su neke od zanimljivih preduzeća kojima predstoji privatizacija u naredna tri do šest mjeseci.

Pojavio se , međutim, i novi trend koji bi trebalo da zabrinjava. Sve veći broj preduzeća, ne samo onih koja su u fazi privatizacije već i neka koja se nalaze u postprivatizacijskom periodu, susreću se sa pravnim sporovima i ostalim izazovima iz ugovora. Na takvom spisku su i Hidrogradnja, UnicoFilter, Feroelektro, Energopetrol i Energoinvest. Broj sporova koji utiče na strateška preduzeća sugeriše da se radi o sistemskom problemu. Mogući način da se ovo ispravi je posredovanje, arbitraža te razvoj ekspeditivnijeg pravosudnog sistema.

Takve mjere, kada se adekvatno primijene, povećaće pravnu sigurnost vezanu za sklapanje poslova, a stvorice i stabilnije privredno okruženje i konačno obezbijediti Bosni i Hercegovini da postane privlačnijom za strana ulaganja.

Poslovno okruženje

Zakon o obligacionim odnosima

Osnov za moderne privredne djelatnosti predstavlja pravni okvir kojim se uspostavlja pravna sigurnost u cijeloj zemlji. Postojeće zakonodavstvo kojim se uređuju ugovorni odnosi u BiH ne obezbjeđuje tu pravnu sigurnost.

Zakon o obligacionim odnosima bivše Jugoslavije datira još iz 1978 godine; predstavlja najkompletniji i najobuhvatniji pravni dokument kojim se utvrđuju ugovorni odnosi. Iako je to zakonodavstvo preuzeto u entitetima i Distriktu Brčko, naknadno izvršenim izmjenama i dopunama došlo je do nastanka tri različita zakona kojima se uređuju ovi odnosi u BiH. Ono što najviše zabrinjava je činjenica da primjena tri različite postojeće verzije zahtijeva usvajanje još nekoliko zakona kojima bi se uredilo međusobno kontradiktorno djelovanje ovih zakona, kao što je to slučaj kod međuentitetskih i međunarodnih transakcija.

Osim što za zemlju veličine BiH nije logično da ima tako jedan složen pravni sistem on ne obezbjeđuje dosljedan pravni tretman, zaštitu privatne svojine te pravnu sigurnost na teritoriji BiH. Pored toga suprotan je cilju uspostavljanja jedinstvenog ekonomskog prostora. Ovo opet ima negativan uticaj na međuentitetska i indirektna strana ulaganja, a time i na podsticanje tržišne privredne i privrednog razvoja BiH uopšte. Nije potrebno reći da uređivanje ugovornih odnosa u BiH ne odražava trend koji vlada u Evropskoj uniji, a čiji je cilj izrada jednoobraznih zakona o ugovornim odnosima u cijeloj EU.

Ako se u obzir uzmu rizici kojima postojeći sistem izlaže privredu BiH i uzevši u obzir nepostojanje nikakvih garancija da čak i ako budu usklađeni, entitetski zakoni i zakoni DB se neće naknadno mijenjati odnosno različito primjenjivati, imperativno je usvajanje jedinstvenog zakona o obligacionim odnosima za cijelu teritoriju BiH. Takav jedan zakon na državnom nivou- čija bi primjena ostala u isključivoj nadležnosti postojećih sudova i koja ne bi zahtijevala uspostavljanje neke nove državne institucije- obezbijedio bi jednoobrazno uređenje propisa o ugovornim odnosima i jednoobraznu sudsku i pravnu praksu.

Prilika koju ovo zakonodavstvo predstavlja za privredni razvoj BiH jasna je i ne smije biti propuštena. Predstavnici poslovne zajednice BiH i profesije pravnika svjesni su ovoga, ali je na njihovom izabranim predstavnicima da iskoriste ovu priliku i krenu naprijed. Put im je jasan.

Registracija preduzeća

S ciljem uvođenja jednoobraznog i promptnog načina registracije preduzeća u BiH, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvojila je Državni okvirni zakon o registraciji preduzeća 29 jula 2004 godine (*Službeni list BiH* br. 42/04 od 10 septembra 2004 godine).

Nakon stupanja zakona na snagu od entiteta i DB se očekuje da usvoje odgovarajuće zakone kojima će na snagu stupiti odredbe državnog zakona i kojima će se osigurati jednoobrazna primjena principa toga zakona. Dok Zakon DB tek treba da bude predstavljen zakonodavnim organima vlasti, entitetske zakonodavne procedure su već uspješno okončane. Parlament FBH usvojio je Zakon o registraciji preduzeća na sjednicama 29 i 30 marta 2005 godine, dok je Narodna skupština RS Zakon o registraciji preduzeća usvojila 6 aprila 2006 godine. Oba ova zakona su sada u procesu objavljivanja u službenim novinama.

Uprkos prekoračenju rokova, usvajanje zakona o registraciji preduzeća predstavlja značajan doprinos stvaranju pozitivne poslovne klime u BiH. Proces registracije preduzeća sada će biti isti u cijeloj zemlji i primjenjivaće se na sva preduzeća koja u BiH opsnivaju domaća ili strana fizička ili pravna lica. Jednoobraznost će se odnositi i na obrasce i certifikate vezane za registraciju za sva preduzeća u BiH. Osim postizanja jednoobraznosti, vrijeme potrebno za registraciju preduzeća značajno će biti kraće, što predstavlja još jednu olakšicu za razvoj poslovanja i ulaganja.

Novi zakoni o registraciji preduzeća uspostavljaju i jedinstveni registar preduzeća, u kome će biti sadržani podaci u svim poredujećima registrovanim u BiH i koji će biti dostupan svim sudovima koji se bave registracijom preduzeća u zemlji. Od naročitog značaja će biti činjenica da ovi zakoni omogućavaju temeljitu provjeru i protok informacija među raznim organima vlasti poput poreske i carinske uprave, opština, statističkih zavoda, penzionih i ostalih fondova te mjerodavnih regulatornih tijela.

Osim što će omogućavati potreban pravni osnov za postizanje pozitivne poslovne klime u ovom domenu, osvajanje zakona o registraciji preduzeća predstavlja uspješno okončanje prve faze reforme registracije preduzeća, provedene uz pomoć Odjela za međunarodni razvoj iz Velike Britanije. Osim toga predstavlja značajan korak ka realizaciji kredita Svjetske banke za omogućavanje poslovne klime.

Novi zakoni o registraciji preduzeća se sada moraju dosljedno primjenjivati. Početak provedbe planira se u roku od 60 dana od stupanja na snagu. Odgovornost za taj stadij procesa je sada u potpunosti na vlastima BiH, entiteta i DB. Stoga će upravo njihova volja, dosljednost i promptnost odrediti stvarno uspostavljanje novog sistema registracije preduzeća i za to vezane realizacije očekivane koristi za zemlju i građane.

Računovodstvo i revizija

Državni zakon o računovodstvu i reviziji usvojen je na Parlamentarnoj skupštini 29 juna 2004 godine ("Službeni list Bosne i Hercegovine", br. 42/04 od 10 septembra 2004 godine). Osim uspostavljanja obaveznih računovodstvenih standarda i standarda revizije te kodeksa profesionalnog ponašanja u cijeloj BiH, ovaj zakonski akt utvrđuje i jedinstvene uslove za sticanje kvalifikacija profesionalnog računovođe i revizora, kao i za obuku, provjeru znanja, certifikaciju i licenciranje. Osim toga njime se uređuje i međusobno priznavanje kvalifikacija, obezbjeđuje nesmetano provođenje revizije u cijeloj BiH i osniva Državna komisija za računovodstvo i reviziju koja prati primjenu računovodstvenih i revizionih standarda u BiH.

Nakon stupanja ovog državnog zakona na snagu, entiteti i DB bili su obavezni usvojiti odgovarajuće zakone koji će dati pravosnažnost i biti u skladu sa odredbama državnog zakona. Dok zakon u DB tek treba da krene u zakonsku proceduru, entitetski zakoni trenutno čekaju drugo čitanje ovog zakonskog akta i njegovo usvajanje se očekuje do kraja aprila. Pod uslovom da zakoni budu usvojeni u obliku koji nije u suprotnosti sa ciljevima postavljenim u sklopu reforme sektora računovodstva i revizije,

stvorioće sistem kojim se obezbjeđuje nezavisnost, integritet i samo'uređenje profesije računovođa i revozira, zaštita javnosti i stalno usavršavanje standarda. Sistem zasnovan na tim principima će, očekuje se, modernizovati i revitalizirati profesiju računovođa i revozira u BiH kao i njihovu praksu. Osim toga BiH bi trebalo da se uskladi sa međunarodno priznatom praksom i dopinese nastojanjima ravnjanja sa *Acquis Communautaire*.

Trgovina

BiH mora postati trgovačka zemlja

Sa privredom koja donosi 9 milijardi EUR-a godišnje, Bosna i Hercegovine predstavlja relativno malo tržište. Međutim zemlja kao cjelina (a da ne kažemo njezini sastavni entiteti) ne mogu očekivati da će obezbijediti domaću potražnju samo iz domaće proizvodnje. Niti se može osloniti na domaće potrošače koji kupuju dovoljne količine domaće robe, a istovremeno omogućiti puna zaposlenost.

Stoga, BiH mora biti trgovačka zemlja.

Trgovinskoj zemlji potrebna je moderna, koherentna politika trgovine koja uključuje provedbu međunarodnih standarda i pridržavanje međunarodnih pravila trgovine. Ta se politika polako uobličava, ali pred Bosnom i Hercegovinom je još uvijek dug put koji treba preći. Ključni prvi korak postignut je uspostavljanjem jedinstvene carinske zone kojom upravlja Uprava za indirektno oporezivanje. Danas objedinjena carina za Bosnu i Hercegovinu vrši inspekciju svih uvezenih roba i primjenjuje jedinstveni tarifni pravilnik.

Posljednih godine BiH se pridružila svojim susjedima da bi podstakla liberalizaciju regionalne trgovine. Sporazumi o slobodnoj trgovini ugovoreni su sa osam drugih zemalja, uglavnom pod okriljem Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Evropu. Ugovori o slobodnoj trgovini na Hrvatskom i Srbijom i Crnom Gorom, koji predstavljaju daleko najveće trgovinske partnere u regionu, počeli su funkcionisati 2002 godine tako da se trgovina u stvari praktično vrši bez dadžbina, iako uz neka odlaganja, od početka

2004 godine. Provedba Ugovora o slobodnoj trgovini sa Makedonijom i Turskom počela je u julu 2003, ali nije dostigla nivo bez naknada u smislu carine. Turske robe neće biti na ovom tretmanu sve do 2007 godine. Provedba Ugovora o slobodnoj trgovini sa Rumunijom, Bugarskom Albanijom i Moldovom počinje tokom 2004 godine.

Ovi su ugovori doveli do kontroverze, pošto je umanjenje prepreka za trgovinu za rezultat imalo neka bolna ekonomska prilagodavanja. Dugoročno gledano, međutim, trgovačka zemlja mora se otvoriti prema uvozu iz drugih zemalja da bi zadržala Slobodan pristup stranim tržištima za svoj izvoz. Osim toga, konkurentnost u području izvoza često ovisi o domaćim proizvođačima koji imaju pristup imputima niskih troškova, bez obzira da li su uvozni ili domaći.

Ovi koraci u pravcu poboljšanja trgovinskog režima BiH već su počeli da donose dividende. Sljedeće je prikaz najnovijeg trenda:

	2003 (Jan.- Dec.)	2004 (Jan.- Dec.)	2005 (Jan.- Mar.)
Izvoz	do 11.5%	do 28.7%	do 23.6%
Uvoz	do 6.0%	do 7.6%	do 12.3%
Izvoz/Uvoz	26.2%	31.3%	37.4%

Izvor: Kompilirani podaci Centralne banke BiH

Ovi podaci pokazuju da ukupna trgovina brzo raste, a da izvoz raste mnogo brže nego uvoz. Podaci za prvi kvartal ove godine sugerišu nastavak kontinuiteta rasta izvoza. Ovo je dobra vijest za privrednu budućnost BiH. Danas izvoz donose dovoljno prihoda da pokrije više od jedne trećine uvoza u zemlju, što je više od jedne četvrtine utoku 2003.

Prihodi ograna vlasti po osnovu uvoza govore sličnu priču. UIO izvještava da prihodi od carina sada idu na jedinstveni trezorski račun, a radi se o porastu od 4.8 posto u prvom kvartalu 2005 godine u poređenju sa istim periodom 2004 godine, čak i nakon primjene ugovora o slobodnoj trgovini. Osim toga, porezi na promet i

akcize na uvozne robe porastao je za 9,9 posto a za 20,5 po svakoj kategoriju u toku istog vremenskog perioda. Tako porast trgovine pomaže jačanju fiskalne održivosti organa vlasti.

Naredni korak za BiH koji predvodi Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa jest udvostručavanje napora vezanih za ulazak u Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO). Ulazak u WTO predstavljao bi značajan putokaz u integraciji Bosne i Hercegovine u svjetsku privrednu zajednicu.

Članstvo u WTO će donijeti praktične koristi tako što će osigurati da BiH ne doživljava diskriminaciju od strane svojih trgovinskih partnera, obezbjeđujući pristup procedurama vezanim za rješavanje sporova, i dajući zemlji glas u tekućim raspravama u daljoj liberalizaciji globalnog trgovinskog sistema. Osim toga reforme trgovinskog sistema BiH potrebne za članstvo BiH u WTO doprinijeće privrednom razvoju zemlje i postati dijelom reformi potrebnih za pristup Evropskoj uniji.

Radna grupa za WTO za BiH osnovana je 1999 godine i posljednji sastanak održala u decembru. BiH i partneri u pregovorima nadaju se da će održati naredni krug multilateralnih i bilateralnih pregovora kasnije u toku godine. U međuvremenu, BiH mora učiniti napredak u provedbi propisa vezanih za WTO. Ključna pitanja uključuju naknade koje se ne odnose na carine, uvozne kvote, licenciranje uvoza, vrednovanje carina, pravila o porijeklu roba, patente sanitarne i fitosanitarne mjere. Članovi WTO će očekivati da generalno gledano BiH vezuje svoje uvozne tarife za one iznose koji se trenutno primjenjuju, izbjegne subvencije za izvoz poljoprivrednih proizvoda i dozvoli filijalama stranih preduzeća da posluju u svim dijelovima zemlje. BiH mora i da ustanovi mjerne režime za zaštitu i anti damping te naknade u skladu sa sporazumima WTO

Kako pregovori BiH za članstvo u WTO budu napredovali, organi vlasti BiH moraju vršiti tijesne konsultacije sa preduzećima, sindikatima i predstavnicima građanskog društva vezano za reviziju, proširenje obima ugovora o slobodnoj trgovini i konačnom pristupanju carinskoj zoni

Evropske unije. Ugovori o trgovini sklapaju se između zemalja, a ne samo vlada. Važno je da građani Bosne i Hercegovine odigraju značajnu ulogu u pretvaranju BiH u prosperitetnu trgovinsku zemlju.

NAJNOVIJE EKONOMSKE INFORMACIJE ZA BiH

Ekonomski pokazatelji u BiH za period januar – april 2005

Izvori: CBBH, FBiH i RS zavodi za statistiku, Ekonomski odjel OHR-a

Indikator	BiH (CBBH procjena)
GDP nominalni 2000 (Million KM) GDP nominalni 2003 (Million KM) Nominalni porast 2000-2003	10,050 12,911 + 28.5%
Indeks potrošačkih cijena	0.6% (year end 2003)
Prosječna neto plata (u KM)	500.17
Broj registrovanih nezaposlenih (02/05) Broj registrovanih zaposlenih (02/05)	478,299 628,056
Broj penzionera Prosječna penzija (u KM)	464,180 197
Uvoz 01/04 - 12/04 (Million KM) Izvoz 01/04 - 12/04 (Million KM) Deficit	9,582,115 2,923,515 (-6,658,600)

